

DVOJINSKE OBLIKE V DELIH PROTESTANTSKIH PISCEV

Članek obravnava dvojinke oblike v besedilih 16. stol., zlasti v Dalmatinovi *Bibliji*. Ker se je današnja raba dvojine v slovenskem knjižnem jeziku v glavnem izoblikovala na podlagi oživljanja oz. rekonstrukcije knjižnega jezika 16. stol., bo v članku raba dvojine v 16. stol. primerjana z današnjo rabo: v knjižnem jeziku in v slovenskih narečjih.

oblikoslovje v knjižni slovenščini 16. stol. in sodobni knjižni slovenščini ter slovenskih narečjih, kategorija števila, dvojina

This article examines dual forms in 16th century texts, focusing on Dalmatin's *Bible*. Since the use of the dual in Contemporary Standard Slovene is based, in the main, on a revival or reconstruction of the literary language of the 16th century, the article will draw comparisons between the use of the dual in the 16th century and contemporary use (Contemporary Standard Slovene and Slovene dialects).

morphology in 16th century literary Slovene, Contemporary Standard Slovene and Slovene dialects, category of number, dual

Današnja raba dvojinke oblik v slovenskem knjižnem jeziku se precej razlikuje od rabe v nekaterih narečjih. V primerjavi s knjižnim jezikom je v slovenskih narečjih več izgubljanja dvojine; zlasti osrednja narečja težijo k močnejšemu sovpadanju z množino, predvsem v odvisnih sklonih in v vseh oblikah ženskega spola, medtem ko so oblike za srednji spol večinoma sovpadle s tistimi za moški spol (npr. *dva okna* namesto *dve okni*). Knjižne dvojinke oblike so bile namreč formirane v prvi polovici 19. stol. na podlagi rekonstrukcije knjižnega jezika 16. stol. in praslovanskih oblik.

Tine Logar (1974: 113) meni, da tako maskulinizacija in feminizacija srednjega spola kot tudi popolna ali delna izguba dvojine v nekaterih narečjih izvirajo iz obdobja ok. 17. stol. Vendar se ti pojavi kažejo že v besedilih 16. stol. Kot vir za dvojinke oblike 16. stol. sta v članku navajani Bohoričeva slovnica *Proste zimске urice* (BH) in Dalmatinova *Bibilija* (DB), ki sta obe izšli leta 1584. V oblikoslovju, natančneje v rabi dvojine pri Dalmatinovi *Bibliji* in Bohoričevi slovnici, ne bi smeli pričakovati prevelikih odstopanj, saj sta izšli istega leta. Prav tako je bil Bohorič član komisije, ki je pregledovala Dalmatinovo *Biblijo*. Kasneje je Japelj (1784)

popravljal Dalmatinove (1584) množinske oblike ženskega spola v dvojnjske; tako je kasneje tudi Smole (1840) popravljal Linhartove (1790), npr. *dve poroke* > *dve poroki*.

1 Dvojnjske oblike samostalnikov

1.1 Dvojnjske oblike samostalnikov moškega spola

V psl. sta se moška *o*-jevska in *u*-jevska sklanjatev v dvojini ločili že v I/T/Z (npr. **bratra* : **syny*). V današnji knjižni slovenščini in vseh narečjih je v I/T dvojnjske samostalnikov moškega spola prevladala končnica *-a* iz *o*-jevske sklanjatve. Dvojina v besedilih 16. stol. je v I/T samostalnikov moškega spola dosledno uporabljena. Bohorič ima v slovnici pri samostalnikih moškega spola sklanjatveni vzorec *oče*, po katerem se sklanjata tudi samostalnika *brat* in *hlapčič* (gl. naprej primere iz *Biblije*). Za I/T dvojnjske ima obliko *ta Ozheta*, za Z pa *o vi* [‘vidva’] *ozheta* (BH 1987 [1584]: 71).

Primeri iz Dalmatinove *Biblije* so: *Tedaj je Abram k’Lotu djal: Ieft profsim te, nebodi mej mano inu mej tabo krég, inu mej mojmi inu tvojmi Paštirji, sakaj mydva fva brata* [I dv.] (DB 1584: 1 Mz 13,8); *Kadar je pak Iesus raven Galilej/kiga Morja hodil, je sagledal dva Brata* [T dv.], *Simona, kateri je imenovan Petrus, inu Andrea, njegoviga Brata, ta fta fvoje Mréshe v’Murje metala: Sakaj ona fta bila Ribizha* [I dv.] (DB 1584: 1 Mt 4,18); *Inu ta dva Hlapzhizha* [I dv.] *fta rafla, inu Esau je poštal en Lovez, inu je Púle delal. Iacob pak je bil en brumen mosh, inu je v’uttah prebival* (DB 1584: 1 Mz 25,27); *Na en drugi dan pak je on tudi vunkaj fhàl, inu je vidil dva Ebreerska Moshà* [T dv.], *de fta se mej fabo krégala* (DB 1584: 2 Mz 2,13). Tudi v sodobnih slovenskih narečjih je dvojina najbolj trdna v I/T samostalnikov moškega spola (izjema so skrajne jugozahodne točke kraškega in istrskega narečja ter skrajni jugovzhod dolenske narečne skupine: severno- in južnobelokranjsko narečje).

V psl. sta se trda in mehka moška *o*-jevska sklanjatev v dvojini D in O ločili (npr. **bratoma* : **mžema*). V sodobnem knjižnem jeziku se to razlikovanje še ohranja, medtem ko se je v večini današnjih narečij posplošila končnica *-om(a)* ali *-am(a)* tako za trde kot mehke osnove. Primeri rabe samostalnikov moškega spola v D/O dvojnjske so v besedilih 16. stol. precej manj pogosti od dvojnjskih oblik za I/T. Bohorič ima pri sklanjatvenem vzorcu *oče* za D dvojnjske končnici na *-ama* in/ali *-ma*: *tima Ozhetama/ozhetma* (BH 1987 [1584]: 71). V Dalmatinovi *Bibliji* najdemo za D/O dvojnjske končnice *-oma*, *-ama* in *-ma*: *Kadar je pak Ham, Kenanou Ozha, vidil fvojga Ozheta ftram, je on fvojma obadvéma Bratoma* [D dv.] *tam vuni povédal* (DB 1584: 1 Mz 9,22); *Inu imašh sukane Ketine sturiti s’dvéma konzama* [O dv.], *de bo en glid na drugim vi/sil* (DB 1584: Apd 12,6); *Inu kadar je njega Erodes/h hotil naprej poštaviti, toi/to nuzh je Petrus spal mej dvéma Sholnerma* [O dv.] (DB 1584: Apd 12,6).

Medtem ko je imela psl. za R/M še dvojsinske oblike (npr. *bratru, *synovu), ima Bohorič v slovnici za R dvojine že množinske oblike (BH 1987 [1584]: 71): *tiu Ozhetov*. Tudi Dalmatin uporablja za R le množinske oblike: *sapuŝzhena od ŝvoih dveju Krajleu* (DB 1584: Iz 7,16); *dveju zhlovékou prizha* (DB 1584: Jn 8,17). Danes je tako v sodobnem knjižnem jeziku kot narečjih v R dvojine prevladala množinska končnica (-ovl-ev).

1.2 Dvojsinske oblike samostalnikov ženskega spola

V psl. sta se trda in mehka ženska sklanjatev v dvojini ločili le v I, T in Z (npr. *rybě, *ženě : *duši). V današnji knjižni slovenščini je v dvojini samostalnikov ženskega spola prevladala končnica -i iz mehke sklanjatve; prav tako se je v množini končnica -e, značilna za mehke osnove, posplošila še na trde. Dvojsinske oblike samostalnikov ženskega spola so se v pisnih besedilih že od 16. stol. dalje mešale z množinskimi oblikami: *dvej Hzheri* (DB 1584: 1 Mz 29,16) : *dvej Hzhere* (DB 1584: 1 Mz 19,8). Bohorič ima v slovnici za samostalnike ženskega spola sklanjatveni vzorec *mater*; za I/T dvojine ima obliko *te Matere* (BH 1987 [1584]: 79), ki je enaka množinski obliki (*te Matere*). Po tem vzorcu se sklanjajo tudi samostalniki *žena*, *riba* in *rinka* (gl. naprej primere iz *Biblije*). Za samostalnik *hči* najdemo v *Bibliji* en sam primer rabe v dvojini (*dvej Hzheri*), v štirih primerih pa naletimo na pluralizacijo (*dvej Hzhere*).

Primeri rabe samostalnikov ženskega spola v T dvojine v *Bibliji* so: *LAban je pak imèl dvej Hzheri*, *tej ŝtari/hi je bilu ime Lea*, *inu tej mlaj/hi Rahel* (DB 1584: 1 Mz 29,16); *Aŝfur pak, ozha te Tekoe, je imèl dvej Shen*u**, *Helleo, inu Naero* (DB 1584: 1 Krn 4,5); *Inu Iojada je njemu dal dvej Shen*u**, *inu on je rodil Synuve inu Hzhere* (DB 1584: 2 Krn 24,3); *INu pèrgudilu ŝe je, kadar je Moses is Gorre Sinai ŝhàl, je on imèl dvej Tabl*u** *tiga prizhovanja v'ŝvoji roki* (DB 1584: 2 Mz 34,29). Mešanje dvojsinskih in množinskih končnic pri samostalnikih ženskega spola je možno celo znotraj ene povedi; primer iz *Biblije*: *Inu on je vsel te pet Kruhe, inu dvej Rib*u**, *inu je gori pogledal v'Nebu, inu je sahvalil, inu je reslomil te Kruhe, inu je nje dal ŝvoim Iogrom, de bi nym naprej polushili, inu te dvej Rib*e* je on resdejil mej nje v'ŝe* (DB 1584: Mr 6,41).

V *Bibliji* najdemo veliko primerov pluralizacije samostalnikov ženskega spola, zlasti v T dvojine: *Pole, Ieŝt imam dvej Hzhere*, *katere néfo ŝhe obeniga Mosh*a* ŝposnale*, *teiŝte hozhem jeŝt leŝŝem vun mej vas dati, inu ŝturite shnym*i*, kakòr vam dopade* (DB 1584: 1 Mz 19,8); *INu GOSPVD je rekàl k'Moseŝŝu: Iŝŝekaj ŝi dve kamenate Tabl*e**, *kakòr ŝo te pèrve bilé, de jeŝt tè Beŝŝéde na nje piŝhem, katere ŝo na téh pèrvih Tablah bile, katere ŝi ti resbil* (DB 1584: 2 Mz 34,1); *Kadar ŝo vshe v'ŝe Kamele sadoŝti bile pyle, je on vsel eno slato Porto, katera je pul Sikela vagala, inu dvej rozhne rinke* *na nje roke, deŝŝet Sikelou slata teŝhke* (DB 1584: 1 Mz 24,22). Pluralizirani samostalniki ženskega spola so danes značilni za zahodna

primorska narečja, selško in gorenjsko narečje, jugovzhodni del dolenskih narečij ter večino štajerskih narečij.

Psl. je imela v D/O dvojinke oblike na *-ama* (npr. *ženama, *dušama). Bohorič ima pri sklanjatvenem vzorcu *mater* za D dvojine obliko na *-ima* oz. *-ma*: *tima Materim/materma* (BH 1987 [1584]: 79). V Dalmatinovi Bibliji najdemo za D/O dvojine končnico *-ama*. Primera dvojinke rabe samostalnikov ženskega spola v O dvojine iz Biblije: *LOt pak je gori shâl is Zoare, inu je oštal na Gorri s'fvojema obadvéma Hzherama* (DB 1584: 1 Mz 19,30); *toišto nuzh je Petrus špal mej dvéma Sholnerma, s'vesan s'dvéma Ketinama* (DB 1584: Apd 12,6).

1.3 Dvojinke oblike samostalnikov srednjega spola

V psl. sta se trda in mehka srednja sklanjatev v dvojini ločili že v I, T in Z (npr. *lěť : *polji). V današnji knjižni slovenščini je v dvojini samostalnikov srednjega spola prevladala končnica *-i* iz mehke sklanjatve (kot pri samostalnikih ženskega spola). Bohorič ima v slovnici za samostalnike srednjega spola sklanjatveni vzorec *pismo*; za I/T dvojine ima obliko *Ta pišma*, za Z pa *o vi pišma* (BH 1987 [1584]: 84), po katerem se sklanja tudi samostalnik *letu* (gl. naslednji primer iz Biblije). V Bibliji najdemo en sam primer dvojinke rabe samostalnika srednjega spola: *LEtu je Semou rod: Sem je bil štu lejt štar, inu je rodil Arphaxada, dvejt lěti po Potopu* (DB 1584: 1 Mz 11,10). Dvojinke končnico *-i* (npr. *dve okni*) srednjega spola (kot v knjižni slovenščini) ohranjajo primorska in panonska narečja. V osrednjih narečjih (rovčarskih, gorenjskih, dolenskih in štajerskih) pa so se samostalniki srednjega spola maskulinizirali (npr. *dva okna*).

V psl. sta se trda in mehka srednja sklanjatev v dvojini ločili tudi v D in O (npr. *lětoma : *poljema); to razlikovanje se je ohranilo tudi v sodobnem knjižnem jeziku, medtem ko se je v večini današnjih narečij posplošila končnica *-om(a)* ali *-am(a)* tako za trde kot mehke osnove. Bohorič ima pri sklanjatvenem vzorcu *pismo* za D dvojine obliko *Tima piš(ma)ma* (BH 1987 [1584]: 84). Medtem ko je imela psl. za R/M še dvojinke oblike (npr. *lětu, *polju), ima Bohorič v slovnici za R/M dvojine že množinske oblike (BH 1987 [1584]: 84): *Tiu pišmih* in *od tiu pišmih*.

1.4 Parni samostalniki

Oblika *oči* je izvorno dvojinke, *ušesa* (< *uši*) pa množinska. V Brižinskih spomenikih najdemo dva primera, ko samostalnik *oko* stoji v dvojini: *pred bosima ozima* (II. 27) ali *pred bosima osima* (II. 75,86) in *pred Tu(o)ima osima* (III. 55). V slovenščini proces pluralizacije parnih samostalnikov sega vsaj v 16. stol. Trubar je v *Cerkovni ordningi* iz leta 1564 (po Logar 1996: 356) za samostalnik *oko* uporabljal tako dvojinke kot množinske oblike, npr. *pred zloueskima ozhyma* (44b) : *pred nashimi ozhy* (167b). Dalmatin je v prevodu Biblije uporabljal večinoma le množinske oblike parnih organov, npr. *Njegove ozhy šo kakòr Golobje ozhy, pèr vodenih potozhizhizh, katere šo s'mlékom vmivene, inu štoje v'polnošti*. (DB 1584: Vp 5,12); *Satu ima letu tebi k'enimu snaminju biti na tvoji roki, inu k'špominu pred*

*tvojemi **ozhimi**, de bo GOSPODNIA Postava v'tvoih uſtah, de je GOSPVD tebe s'mozhno roko is Egypta ispelal.* (DB 1584: 2 Mz 13,9). Dvojinska oblika samostalnika *oko* se v Bibliji pojavi le dvakrat: *Inu letu ima tebi enu snaminje na tvoji roki biti, inu en ſpomin **pred** tvojma **ozhima**, de nas je GOSPVD s'mozhno roko is Egypta ispelal.* (DB 1584: 2 Mz 13,16); *Inu kadar je Krajl bil sagledal Eſtero Krajlizo, na Dvoriſzhu ſtojezh, je ona miloſt na/hla **pred** njegovima **ozhima**.* (DB 1584: Est 5,2). Do danes je dvojinsko obliko izpodrinila množinska (*očmi*).

Dalmatin ima dvojinsko obliko s končnico *-i* za *roke* in *noge* le ob števniku *dve* (kot v SKJ, npr. *dvej **nogi***), vendar ne dosledno (npr. *dvej **Noge***). Primeri rabe ob števniku *dva*: *Aku tebe pak tvoja roka, ali tvoja noga pohujſha, taku jo od/ekaj, inu jo vèrsi od ſebe: Tebi je bulſhe, de hrom ali kruleu greſh v'leben, kakòr de bi **dvej roki** ali **dvej nogi** imèl, inu bi vèrshen bil v'ta vezhni ogin.* (DB 1584: Mt 18,8); *inu ſo s'lokom vmétalni bily, na **obadvej roke**, s'kaminjem, s'ſtrélami inu s'lokmy. OD Saulovih bratou, kateri ſo is Benlamina bily* (DB 1584: 1 Krn 13,2); *inu ſhtirideſſeti ſrebernih Nug, pod vſako Tabelnizo **dvej Noge**.* (DB 1584: 2 Mz 36,26); *inu je ſhtirideſſet ſrebernih Nog odsdolaj ſturil, pod vſako Tabelnizo **dvej Noge**, pruti ſvojm **dveim Zhepom**.* (DB 1584: 2 Mz 36,24).

Sicer Dalmatin uporablja večinoma le oblike parnih samostalnikov s končnico *-e*, npr.: *Sakaj Pſi ſo mene obdali, inu téh hudih drushba je mene ob/topila, Ony ſo moje **roke** inu **noge** ſkus prebyli.* (DB 1584: Ps 22,17); *Tedaj je Krajl rekàl ſvojm Sluſhabnikom: Sveshite mu **roke** inu **noge**, inu ga vèrsite v'te vunanje temme, ondi bode jok inu klepetanje téh sob.* (DB 1584: Mt 22,13); *Taku je Iacob ſtopil k'ſvojmu Ozhetu Iſaaku, inu kadar ga je bil potipal, je djal: Ta ſhtima je Iacobova ſhtima, ali roke ſo Esavove **roke**.* (DB 1584: 1 Mz 27,22); *Inu kakòr je dolgu Moses ſvoje **roke** k'viſhku dèrshal, je Israel premagal: Kadar je on pak ſvoje **roke** doli puſtil, je Amalek premagal.* (DB 1584: 2 Mz 17,11); *Njegove **roke**, ſo kakòr slati pàrſtani, polni Tirkí/ou.* (DB 1584: Vp 5,14); *Iacob je pak ſvoje **noge** vsdignil, inu je ſhàl v'to Deshelo, katera pruti Sonzhnimu is'hodu leshy.* (DB 1584: 1 Mz 29,1); *Inu David Krajl je ſtopil na ſvoje **noge** inu je djal: POſluſhajte mene moji bratje inu moji folk* (DB 1584: 1 Krn 29,2); *Inu David je ſvoje **ozhy** gori vsdignil, inu je vidil GOSPODNIGA Angela ſtojezh mej Nebom inu mej Semlo* (DB 1584: 1 Krn 22,16). Prehod parnih samostalnikov v množinske se je torej zgodil že v 16. stol. Danes vsi parni samostalniki tako v knjižni slovenščini kot v narečjih nastopajo v množini, v dvojini se uporabljajo le v zvezi z *dvaldve* in *obalobe*, ko želimo to dvojnost poudariti (npr. *obe roki ima zlomljeni*).

2 Dvojinske oblike pridevnikov

2.1 Dvojinske oblike pridevnikov moškega spola

Pridevniki (kot tudi samostalniki) I/T moškega spola v besedilih 16. stol. ohranjajo dvojino. Bohorič ima v slovnici za pridevnike moškega spola sklanjatveni vzorec *dober*; za I/T dvojine ima obliko *Ta dobra*, za Z pa *o vi dobra* (BH 1987 [1584]: 88). Tudi v Dalmatinovi *Bibliji* pridevniki moškega spola ohranjajo dvojino: *Vtemi/tim zha/su kadar je Mardohai na Krajlevih vratih sedil, sta bila dva **Krajleva Kamrarja**, Bigdan inu Teres, katera **sta** Vrat varovala, serdita, inu **sta** mi/flila svoje roke na Krajla Aha/vera poloshiti*. (BH 1584: Est 2,21). Bohorič ima pri sklanjatvenem vzorcu *dober* (BH 1987 [1584]: 88) za D dvojine obliko *tima dobrima*. Medtem ko je imela psl. za R/M še dvojinske oblike (npr. **novu*), ima Bohorič v slovnici za R/M dvojine že množinske oblike: *tiu dobrih* in *od tiu dobrih*.

2.2 Dvojinske oblike pridevnikov ženskega spola

Bohorič ima v slovnici za pridevnike ženskega spola sklanjatveni vzorec *dober* (BH 1987 [1584]: 88): za I/T dvojine ima obliko *te dobre*, ki je enaka množinski obliki; samo za D dvojine ima dvojinsko obliko na *-ima*: *tima dobrima* (BH 1987 [1584]: 88). Pridevniki ženskega spola se pogosto pluralizirajo tudi v Dalmatinovi *Bibliji*: *Inu Bug je sturil te **dvej velike Luzhi**: Eno vek/sho Luzh, de zhes Dan go/poduje, inu eno man/sho Luzh, de zhes Nuzh go/poduje, inu Svésde*. (DB 1584: 1 Mz 1,16); *inu je v/ftal po nozhi, inu je vsel **fvoje dvej Sheni**, inu **fvoje dvej Dékli**, inu **fvoje enajft** otroke, inu je **fhàl** vpreg na tem brodu Iavok* (DB 1584: 1 Mz 32,20). V nekaterih primerih se pluralizira še samostalnik ženskega spola: *INU GOSPVD je rekàl k'Mose/su: I/sekaj si **dve kamenate*** [T dv. = mn.] *Table* [T dv. = mn.], *kakòr fo te pèrve bilé, de je/ft tè Be/séde na nje pi/hem, katere fo na téh pèrvih Tablah bile, katere si ti resbil* (DB 1584: 2 Mz 34,1).

3 Dvojinske oblike osebnih zaimkov

V psl. se je imenovalniška oblika dvojinskega zaimka za 1. os. glasila **vě*, za 2. os. pa **vy/*va*. Glede imenovalniške oblike zaimka 2. os. dv. obstajajo različna mnenja. Stcsl. obliko *vy* so nekateri razlagali kot množinsko obliko, ki je zamenjala starejšo dvojinsko – torej kot znamenje pluralizacije; takega mnenja so bili Tesnière (1925: 266), Belic (1932: 77>), Ramovš (1952: 84–85), Jordanskij (1960: 16–17). Nasprotno pa drugi – kot Decaux (1953: 95>), Vaillant (1958: 454–455), Löttsch (1965: 62–63), Derganc (1994: 72–73) in Žolobov (1998: 69>) – *vy* smatrajo za izviren dvojinski zaimek, homonimen množinskemu, in menijo, da sta se v praslovanščini osebna zaimka za 2. os. dv. in mn. v imenovalniku glasila enako: **vy* (oblika *va* naj bi nastala kasneje). To razlago je sprejel tudi Marko Snoj v *Slovenskem etimološkem slovarju* (2003: 819).

Zaradi mešanja med dvojnisko in množinsko obliko se je za I dv. začel uporabljati T dv. (*va*), ki se je razlikoval od T mn.¹ To potrjujejo primeri iz starejših slovanskih besedil, kjer ob zaimku *vy* stoji dvojniska glagolska oblika.² Primere, ko *vy* nastopa v dvojniskem kontekstu, najdemo tudi pri protestantskih piscih: v Bohoričevi slovnici (BH 1987 [1584]: 102 in 123): ***Vi fta fte fta*** [m., ž., s. sp.] in ***vi pifheta -te -a*** [m., ž., s. sp.] in v Dalmatinovem prevodu *Biblije* (DB 1584: 1 Mz 34,30): *Inu Iacob je djat k'Simeonu inu k'Levi: **Vy fta** me v'nef rezho **pèrpravila**, de je/t smèrdim, tém, kateri v'leti desheli prebivajo, Kananiterjem, inu Pherefiterjem, inu imam malu ludy pèr sebi.*

Homonimnost dvojniskega in množinskega osebnega zaimka za 2. os. je bila močan impulz za pluralizacijo in je vplivala na to, da se je začel tudi za 1. os. dv. uporabljati množinski zaimek *my* oz. njegovi refleksi:³ ***Mi** fva fve fva; **mi** pi/heva -ve -va* (BH 1987 [1584]: 102 in 123); *Mojf ter, **my hozheva**, de nama fturi/h, kar te bova profila* (DB 1584: Mr 10, 35); *Sakaj **my bova** letu mejf tu **konzhala**, satu, ker je njega krizhanje veliku pred GOSPVDOM* (DB 1584: 1 Mz 19,13); *Ker fva priasnivu mej sabo od skriunih rezhy **pèrpovédala: My fva** vkup v'GOSPODNIO hi/ho **hodila*** (DB 1584: Ps 55,15). Da so to še vedno dvojniske oblike, vidimo po tem, da ob *mi* in *vi* lahko nastopa glagol v dvojini.

V besedilih 16. stol. najdemo poleg starih dvojniskih zaimkov za 1. in 2. os. *mi* in *vi* (***my bova** letu mejf tu konzhala, **Vy fta** me v'nef rezho **pèrpravila*** – DB 1584: 1 Mz 19,13 in 1 Mz 34,30) tudi že nova zaimka *midvalmidve* in *vidvalvidve*, ki sta nastala s kombinacijo zaimkov *mi*, *vi* in števnik *dvaldve*⁴ (npr. ***mydva hozheva; Vydva bota rejs ta Kelih pyla*** – DB 1584: 1 Mz 19,2 in Mr 10,39). Bohorič v slovnici (BH 1987 [1584]: 109) piše o oblikah *midva*, *vidva* kot o prostih različicah za *mi* in *vi*: »V dvojini se k zaimkom – zaradi večje preglednosti in poudarjanja – včasih dodajajo *dva dve dva*, takole: *mi dva* [m. sp. dv.] *mi dve* [ž. sp. dv.] *mi dvuja* [s. sp. dv.]« Vendar pa se ob *mi* in *vi* v besedilih 16. stol. lahko pojavlja glagol tako v dvojini kot v množini (npr. *mi sva* ali *mi smo*; *vi sta* ali *vi ste*),⁵ kar je bil že korak v smeri izgube dvojine, medtem ko se ob *midvalmidve* in *vidvalvidve* uporablja le glagol v dvojini (npr. *midva sva*, *vidva sta*; nikoli *midva smo*, *vidva ste*).

Primeri rabe novih dvojniskih zaimkov *midva* in *vidva* v *Bibliji*: *Ona fta pak odgovorila: Nikar, temuzh **mydva hozheva** na gafsi zhes nuzh oftati* (DB 1584: 1 Mz 19,2); *inu je h'tém Stari/hem rekàl: Ofstanite tukaj, dokler **mydva** supet k'vam prideva* (DB 1584: 2 Mz 24,14); ***Vydva bota rejs ta Kelih pyla*** (DB 1584: Mr

¹ *Va* je stari tožilnik zaimka 2. os. dv. in je v določenih primerih zamenjal stari imenovalnik *vy*, da ne bi prišlo do zamenjave z množinskim *vy* (Vaillant 1958: 454–455).

² Takšne primere najdemo tudi v številnih stesl. besedilih, npr. v *novgorodskih pismih na brezovem lubju* (11.–15. stol.); o podrobnostih gl. še Derganc (2001: 263–273).

³ O tem piše tudi Tesnière v poglavju o izgubi dvojniskih zaimkov (Tesnière 1925: 266).

⁴ Zaimek za 3. os. *onadva* je sestavljen iz dvojniskega zaimka *ona* in števnik *dva*.

⁵ Primer množinske rabe: *Satu aku **vy jèfte** ali **pyete**, ali kar **delate**, taku tu **fturite** v/e Bogu h'zha/ti* (DB 1584: 1 Kor 10,31).

10,39); *je nyu vprašhal, inu je djal: Sakaj ſta vidva danas taku shaloſtna?* (DB 1584: 1 Mz 40,7). Meſanje novih in starih oblik (npr. *mi* in *midva*) je možno celo v okviru ene povedi: *Inu myſva rejs po pravici tukaj, sakaj mydva prejemleva, tu, kar ſo naju della vredna* (DB 1584: Lk 23,41).

Tudi pri dvojnjskih zaimkih za 3. os. so se mešale stare (*ona*) in nove oblike (z dodanim števnikom *dva*). Primeri s starimi oblikami: *Ona ſta k'njemu djala: GOSPVD, de bodo naju ozhy odpèrte.* (DB 1584: 1 Mt 20,33); *Inu ona ſta bila vunkaj od Pharaona pahnena.* (DB 1584: 1 Mz 10,11); *Ioseph je odgovoril ſvojmu Ozhetu: Ona ſta moja ſynuva, katere je meni Bug letukaj dal.* (DB 1584: 1 Mz 48,9). Primeri z novimi oblikami so številčnejši: *Iahat pak je bil ta pèrvi, Sisa ta drugi, Ieus pak inu Bria neſta veliku otruk iméla, satu ſta ona dva sa eniga ozheta hiſho bila ſhtivena.* (DB 1584: 1 Krn 24,10); *Inu Kain je govuril s'ſvoim bratom Abelom. PErgudilu ſe je pak, kadar ſta onadva bila na Puli, ſe je Kain vsdignil ſupar ſvojga brata Abela, inu ga je vbil.* (DB 1584: 1 Mz 4,8); *Moseſove roke pak ſo teſhke bile: Satu ſta onadva en Kamen vsela, inu ſta ga njemu podlushila, de je on na njega sédel.* (DB 1584: 2 Mz 17,12); *Tedaj ſta onadva ſvoje roke na nje polushila, inu ony ſo prejeli ſvetiga Duha.* (DB 1584: Apd 8,17)

3.1 Dvojnjske oblike osebnih zaimkov v stranskih sklonih

Primeri rabe dvojnjskih zaimkov za 1. os. v T: *Sakaj satu je naju GOSPVD poſlal, de tuiſtu konzhava.* (DB 1584: 1 Mz 19,13); *Ta folk pak je nyu ſvaril, de bi molzhala: Ali ona ſta veliku vezh vpyla, inu djala: ò GOSPVD, ti Davidou ſyn, vſmili ſe zhes naju.* (DB 1584: Mt 20,31). Meſanje dvojnjske in množinske oblike zaimka se pojavi celo znotraj ene povedi: *Paulus je pak k'nym djal: Ony ſo naju [T dv.] pres praude inu Sodbe ozhitu tepli, ker ſva vſaj Rimlana, inu ſo nas [T mn.] v'Iezho vèrgli, inu nas [T mn.] sdaj ſkrivaje vunkaj pahajo? Nikar taku, temuzh naj ony ſamy prideo, inu naju [T dv.] vunkaj pelajo.* (DB 1584: Apd 16,37). Primeri rabe dvojnjskih zaimkov za 1. os. v D/O: *Ondukaj je pèr nas bil en Ebreerſki Hlapzhizh, Dvornikou Hlapez, timuiſtimu ſva mydva povedala, inu on je nama naju [svojil. zaim.] ſajne iſluſhil* (DB 1584: 1 Mz 41,12); *Ona ſta odgovorila: Nama ſe je ſajnalu, inu némava nikogèr, de bi nama tuiſtu iſluſhil.* (DB 1584: 1 Mz 40,8); *Tedaj je ta ſtariſha rekla htej mlajſhi: Naju [svojil. zaim.] Ozha je ſtar, inu nej obeniga Moſha na Semli, kateri bi k'nama noter ſhàl, po vſiga Svitá ſhegi.* (DB 1584: 1 Mz 19,31); *Inu ona ſta méj ſabo djala: Nejli naju ſerze vnama gorélu, ker je on s'nama na poti govuril, kadar je nama Piſmu odpiral?* (DB 1584: Lk 14,32).

Primeri rabe dvojnjskih zaimkov za 2. os. v T: *inu ſo k'nyma djali: GOSPVD gledaj na vaju, inu ſodi, de ſta naſh duh ſmèrdez h ſturila pred Pharaonom inu pred njegovimi Hlapzi, inu ſta nym Mezh v'nyh roké dala, de nas vmoré.* (DB 1584: 2 Mz 5,21); *inu je djal: Pole, jeſt vaju proſſim, moja Goſpuda, pojdita notèr v'hiſho vaſhiga [namesto vajinega] Hlapza, inu oſtanita zhes nozh, naj ſe vaju noge vmiejo, taku jutri ſguda vſtaneta, inu greſta vaju pot.* (DB 1584: 1 Mz 19,2). Primeri rabe

dvojinskih zaimkov za 2. os. v D/O: *Inu kadar je on domou bil prišhàl, šta ta Slepza k'njemu stopila, inu Iesus je k'nyma rekàl: Verujeta li, de jest morem vama letu sturiti?* (DB 1584: Mt 9,28); *On je k'nyma djâl: Kaj hozheta, de bi jest vama sturil?* (DB 1584: Mr 10,36); *inu je rekàl k'nyma: Pojdita tjakaj v'ta Tèrg, kateri pred vama leshy* (DB 1584: Mr 11,2).

Primeri rabe dvojinskih zaimkov za 3. os. v T, D in M: *TA dva Angela šta prišhla v'Sodomo na Vezher. Lot pak je sedel v'Sodomi na vratih, inu kadar je nyu vidil, je pruti nyma gori vstal, inu se je s'svoim oblzhjem poklunil na Semlo* (DB 1584: 1 Mz 19,1); *Natu šta ta Iogra šhla tjakaj, inu šta sturila, kakòr je nyma Iesus sapovedal,* (DB 1584: Mt 21,6); *Moses inu Aaron šta sturila, kakòr je nyma GOSPVD bil sapovedal.* (DB 1584: 2 Mz 7,6); *Tedaj šta bila poštaulena, Ionatan, Afahelou syn, inu Iehafia, Tikuau syn, zhes leto rézh: inu Mefullam inu Sabtai, Levita, šta nyma pomagala.* (DB 1584: Ezr 10,15); *Kadar je pak v'jutru Ioseph k'nyma notèr prišhàl, inu je vidil, de šta shaloštna bila* (DB 1584: 1 Mz 40,6); *Inu ona šta njega pèrmorovala inu djala: Oštani pèr nas, sakaj vshe gre na vezher, inu ta dan se je nagnil. Inu on je šhàl notèr, de bi pèr nyma oštal.* (DB 1584: Lk 24,29).

Danes se tako v sodobnem knjižnem jeziku kot narečjih ob glagolih v dvojini uporablja le dvojinska oblika zaimka s števnikom *dva/dve* (npr. *midva* in *midvel medve*). V zaimenski sklanjatvi je dvojina po slovenskih narečjih večinoma ohranjena. Tako kot pri samostalnikih je tudi pri zaimkih trdnejša pri moškem kot pri ženskem spolu in trdnejša v I/T kot v stranskih sklonih.

4 Oblike števnik *dva/dve*

V psl. so se oblike števnik *dva* glasile **dъva* (I/T/Z), **dъvoju* (R/M) in **dъvěma* (D/O), števnik *dve* pa **dъvě* (I/T/Z), **dъvoju* (R/M) in **dъvěma* (D/O). Primeri rabe števnik *dva/dve* za I/T dvojine moškega in ženskega spola v Bibliji: *Inu dva njegova Iogra šta njega šlišhala govorezhiga, inu šta šhla sa Iesušom* (DB 1584: Jn 1,37); *Inu pole, dva Slepza šta sedela pèr poti, inu kadar šta šlišhala, de je Iesus mimu šhàl, šta vpila inu djala: [...]* (DB 1584: Mt 20,30); *inu je slyl šhtiri slate Rinke na nje šhtjri Vogle, na vřako štran dvej* (DB 1584: 2 Mz 37,3); *LAban je pak imèl dvej Hzheri, tej štari/hi je bilu ime Lea, inu tej mlaj/hi Rahel* (DB 1584: 1 Mz 29,16); *Kadar se je on pak mudil, šta ona popadla njega, inu njegovo Sheno, inu te dvej Hzhere sa roko* (DB 1584: 1 Mz 19,16).

Primeri rabe dvojine števnik *dva/dve* moškega in ženskega spola rodilnika (*dveju*) ob samostalnikih v množinski obliki iz 16. stol. kažejo, da je števnik *dva/dve* dvojino ohranil dlje kot samostalniki; npr. v Bibliji: *Sakaj préjden ta Mladenizh se navuzhy tu hudu savrézhi, inu tu dobru isvoliti, bo ta Deshela [...] sapuřzhena od svoih dveju* [R dv.] *Krajleu* [R dv. = mn.] (DB 1584: Iz 7,16); *Inu u'va/hi Poštavi tudi štaji piřsanu, de je dveju* [R dv.] *zhlovékou prizha riřnizhna* (DB 1584: Jn 8,17). Dalmatin torej za rodilnik še vedno uporablja dvojinsko obliko *dveju*, v

mestniku pa samo množinsko *dveih*: *V'letih **dveih*** [M dv.] *Sapuvidah vi'si vsa Postava, inu Preroki* (DB 1584: Mt 22,40); *KAdar jest tretizh k'vam pridem, taku ima **v'dveih*** [M dv.] *ali treh u'stih vsaka rézh ob'stati*. (DB 1584: 2 Kor 12,1). Primeri rabe za D/O dvojine moškega in ženskega spola v Bibliji: *Nhzhzhe nemore **dvéma*** [D dv.] *Gospudoma slushiti* (DB 1584: Mt 6,24); *Seraphim so stali nad nym, vsaki je she'st peruti imèl, **s'dvéma** so pokrivali svoje oblizhje, **s'dvema*** [O dv.] *so pokrivali svoje nogé, inu **s'dvéma*** [O dv.] *so lejtali* (DB 1584: Iz 6,2); *Inu kadar je njega Erode'sh hotil naprej po'staviti, tois'to nuzh je Petrus spal **mej dvéma*** [O dv.] *Sholnerma* (DB 1584: Apd 12,6).

Prav tako ohranijo števniki dvojino bolje kot kazalni zaimki. V psl. sta roditelja in mestnik imela posebni dvojinjski obliki tako za kazalni zaimke kot števniki: **toju d'bovoju*. Primer iz Biblije: *Edèn is **téh*** [R dv. = mn.] ***dveju*** [R dv.], *katera **sta** od Ioanne'sa **stijhala**, inu sa Iesu'som shla, je bil Andreas* (DB 1584: Jn 1,40). Tudi danes ima števniki dva v imenovalniku/tožilniku vseh narečij dvojinjske oblike: *dva* za moški in *dve* za ženski spol. Rodilniške oblike *dveju* v današnjih narečjih ne najdemo več; nadomestila jo je množinska *dveh*, obliko *dvejih* pa imajo na vzhodu koroške narečne skupine, vzhodnem delu notranjskega narečja in večjem delu dolenske narečne skupine.

5 Dvojinjske oblike glagolov

Glagolska končnica za 1. os. dv. je imela *-ě* analogno po zaimkih (ide. **-ues* > psl. **-vě*). Psl. dvojinjske končnice so bile: **-va*, **-ta*, **-ta*. Dalmatin (1584) je upošteval dvojinjske končnice pri dvojinjski rabi glagolov, vendar v posameznih primerih naletimo tudi na pluralizacijo glagolske dvojine, npr. *Taku tudi Nebu sdaj inu Semla, **fo** skusi njegovo b'f'sedo shparane, de bodo k'ognju s'hranjene na ta dan te s'odbe inu ferdamanja **téh** pregre'shnih zhlovékou* (DB 1584: 2 Pt 3,7). V Bibliji najdemo tudi primer pluralizacije pomožnega glagola ob dvojinjski obliki deležnika na *-l*: *Letaku je sturjenu Nebu inu Semla, kadar **fo bila** stvarjena, v'tém zhaf'su, kadar je GOSPV'D Bug Semlo inu Nebu sturil* (DB 1584: 1 Mz 2,4). V večini primerov pa je glagolska dvojina upoštevana: *Tedaj **sta** Sem inu Iaphet vsela en gvant, inu **sta** ga na svoje obadvej rame **polushila**, inu **sta** nasaj gredozh **shla** pruti njemu, inu **sta** svojga Ozheta s'ram **sakrila*** (DB 1584: 1 Mz 9,23).

Primeri rabe za 1., 2. in 3. os. glagolske dvojine v Bibliji: *TEdaj **sta** k'njemu pri/hla Iacobus inu Ioannes, Zebedeova **Synuva**, inu **sta** **djala**: Mojs'ter, **my hozheva**, de nama sturi'sh, kàr te **bova profsila*** (DB 1584: Mr 10,35); *Ona **sta** pak odgovorila: Nikar, temuzh **mydva hozheva** na galsi zhes nuzh o'stati*. (DB 1584: 1 Mz 19,2); *Ieft inu **Ozha s'va** enu*. (DB 1584: Jn 10,30); *Vy **nevesta**, kaj **profita*** (DB 1584: Mr 10, 38); *Ti Moses inu Aaron, sakaj **hozheta vydva** ta Folk od s'vojga della profstiga sturiti?* (DB 1584: 2 Mz 5,4); *Sakaj **vy sta** nas satu vunkaj ispelala v'to Pu'zhavo, de leto v'so Mnoshizo s'lakoto **vmorita***. (DB 1584: 2 Mz 16,4); *Kaj*

delata, de tu Shèrbe *odvesujeta*? (DB 1584: Mr 11,5); Inu Iacob je djal k'Simeonu inu k'Levi: Vy *fta* me v'nefrezho pèrpravila, de jeft smèrdim, tém, kateri v'leti desheli prebivajo, Kananiterjem, inu Pheref'iterjem, inu imam malu ludy pèr sebi. (DB 1584: 1 Mz 34,30); Iesus pak je djal k'nyma: *Vydva bota* rejs ta Kelih pyla, kateri jeft pyem, inu *bota* s'tem Kàrstom kèr'fzhena, s'katerim bom jeft kàr'fzhen (DB 1584: Mr 10,39); Inu *ona fta* bila *obadva* nagá, Adam inu njegovja Shena, inu *nyu* nej bilu fram (DB 1584: 1 Mz 2,25); On je puftil temmo priti, inu je temnu fturil: Inu *ona dva nefsta* bila nepokorna njegovim beftedam (DB 1584: Ps 105,28); Satu je bul'hi dva kakòr edàn: Sakaj ona dva v'faj fvojga della dobru *vshiveta* (DB 1584: Prd 4,9); Kadar tudi dva vkup *leshita*, *fe grejeta*: koku se hozhe en sam segréti? (DB 1584: Prd 4,11).

Razlikovanje med moškimi in ženskimi glagolskimi končnicami v dvojini (-va : -ve), ki ga v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku danes ni, ampak se ohranja v nekaterih slovenskih narečjih, je bilo normirano že v Bohoričevi slovnici (BH 1987 [1584]: 102 in 123), npr. *Mi fva fve fva* [1. os. m., ž., s. sp.]; *Vi fta fte fta* [2. os. m., ž., s. sp.] in *mi pifheva -ve -va* [1. os. m., ž., s. sp.]; *vi pifheta -te -a* [2. os. m., ž., s. sp.].⁶ Primeri rabe ženskih glagolskih oblik v dvojini iz Dalmatinove Biblije: *Taku pojdi, dajve naju* [svoji]. zaim.] *Ozhetu Vina pyti, inu leshive pèr njemu, de od naju Ozheta Séme ohranive* (DB 1584: 1 Mz 19,32); *my zheve njemu tudi leto nuzh Vina pyti dati, de ti noter gref'h, inu knjemu leshef'h, de od naju Ozheta séme ohranive* (DB 1584: 1 Mz 19,34); *Dvej bodete mlejle v'Malini, ena bo gori vseta, inu ta druga pu'fzhena* (DB 1584: Mt 24,41); *Dvej, bote vkup mlejle ena bo gori vseta, ta druga bo pu'fzhena.* (DB 1584: Lk 17,35); *Taku fte obadvej Lotove Hzhere od fvojga Ozheta pozhele* (DB 1584: 1 Mz 19,36); *Lete obedvej fte Isaaku inu Rebeki sgul serzhno shaloft delale.* (DB 1584: 1 Mz 26,35). Za mešane pare se uporablja moška oblika, npr. *inu néfta iméla obeniga Diteta, Sakaj Elisabet je bila neporodna, inu fta obadva bila dobru motera.* (DB 1584: Lk 1,7); *INu njegovu Ozha inu Mati fta se zhudila, tiga, kar se je od njega govurilu.* (DB 1584: Lk 2,33).

Posebne ženske dvojinke glagolske oblike so bile normirane tudi v kasnejših slovenskih slovnica, npr. Valentin Vodnik (1811: 71, 85), Fran Metelko (1825: 211, 215), Anton Janežič (1854: 72, 74), Fran Levstik (1866: 97, 110), Josip Premru (1900: 53, 55), Jakob Sket (1911: 71), Anton Breznik (1916: 118). Še prva povojna slovenska slovnica iz 1947 je imela ob navadnih vsespólnih oblikah glagola na -va, -ta, -ta navedene tudi občasne oblike za ženski ali srednji spol na -ve, -te, -te (Nartnik 1988: 375). Tudi v Pleteršnikovem slovarju pod geslom *prijâteljica* (2006² [1894–1895] : 306) najdemo *prijateljici sve si*, pod geslom *sestrána* 'sestrična' (2006²: 469) pa *medve sve si sestrani*.

Dvojinke oblike velelnika: *Pojdiva fpet, inu pogledajva na'he Brate, po v'eh Meftih* (DB 1584: Apd 15,36); *inu je rekàl k'nyma: Pojdita tjakaj v'ta Tèrg, kateri*

⁶ Srednji spol je maskuliniziran.

pred vama leshy, inu sdajci kadar notèr prideta, bota na/hla enu pèrvesanu Shèrbe, na katerim nej nikuli oben zhlovik sedil, odveshita je, inu je pèrpelajta semkaj. (DB 1584: Mr 11,2). Dvojinske oblike brezpriponskih glagolov: *Pole, jest vaju profsim, moja Gofpuda, pojdiva notèr v'hi/ho va/higa Hlapza, inu oftanita zhes nozh, naj se vaju noge vmiejo, taku jutri sguda vstaneta, inu grefta vaju pot.* (DB 1584: 1 Mz 19,20); *Ona sta k'njemu djala: Ia, mydva dobru moreva. Iesus pak je djal k'nyma: Vydva bota rejs ta Kelih pyla, kateri jest pyem, inu bota s'tem Kàrftom kèr/zhena, s'katerim bom jest kàr/zhen* (DB 1584: Mr 10,39); *Sakaj ona bota (pravi on) dva v'enim me/sej.* (DB 1584: 1 Kor 6,16).

Glagolska dvojina je v slovenskih narečjih dobro ohranjena – izjema so nekatera jugozahodna primorska narečja ter severno- in južnobelokranjsko narečje, kjer lahko tudi ob samostalniku v dvojini stoji glagol v množini. Razlikovanje med moškimi in ženskimi glagolskimi končnicami še vedno ohranjajo nekatera osrednja (govori notranjskega, horjulskega in dolenskega narečja) in vzhodna narečja (govori prleškega in prekmurskega narečja). (Brez)priponske končnice *-stal-ta* (2. os. dv.) so v slovenskih narečjih razporejene takole: pas osrednjih narečij, ki poteka od severozahoda proti jugovzhodu, ohranja pri brezpriponskih glagolih brezpriponsko končnico *-sta* (*vesta*), pri priponskih pa priponsko *-ta* (*delata*). Severovzhodna narečja (štajerska, panonska in vzhodna koroška) posplošujejo priponsko končnico *-ta* (*veta, delata*), južna primorska (kraško, istrsko in notranjsko) pa brezpriponsko končnico *-sta* (*vesta, delasta*).

Literatura

- BELIĆ, Aleksandar, 1932: *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- BOHORIČ, Adam, ²1987: *Arcticae horulae succisivae*. (Uredil in prevedel Jože Toporišič.) Maribor: Obzorja. [1584, Wittenberg.]
- BREZNIK, Anton, 1916. *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja.
- DALMATIN, Jurij, ²1994: *Biblia, tu ie, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga testamenta = Bibel, das ist, die gantze heilige Schrift*. Ljubljana: DZS. [1584, Wittenberg.]
- DECAUX, Étienne, 1953: Le nominatif duel des pronoms personnels polonais. *Revue des études slaves* 30/1–4, 95–97.
- DERGANČ, Aleksandra, 1994: Some specific features in the development of the dual in Slovene as compared to the other Slavic languages. *Linguistica* 34/1, 71–80.
- DERGANČ, Aleksandra, 2001: Dvojina v novgorodskih pismih na brezovem ljubju. *Slavistična revija* 49/4, 263–273.
- JORDANSKIJ, A. M., 1960: *Istorija dvojstvennogo čisla v ruskom jazyke*. Vladimir.
- JAKOP, Tjaša, 2008: *Dvojina v slovenskih narečjih*. *Linguistica et philologica* 21. Založba ZRC, ZRC SAZU. Ljubljana.
- JAKOP, Tjaša, 2008: *The Dual in Slovene Dialects*. *Diversitas Linguarum* Volume 18. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

- JAKOPIN, Franc, 1966: Slovenska dvojina in jezikovne plasti. *Jezik in slovstvo* 4, 98–104.
- JANEŽIČ, Anton, 1854. *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence*. V Celovcu: založil Eduard Liegel.
- LEVSTIK, Fran, 1866. *Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen*. Laibach: J. Giontini.
- LOGAR, Tine, 1974. Pregled zgodovine slovenskega jezika. Helga Glušič (ur.): *12. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana. 103–113.
- LOGAR, Tine, 1996. Glasoslovne in oblikoslovne variante v jeziku Trubarjeve Cerkovne ordninge. Tine Logar: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU. 351–356.
- LÖTZSCH, Ronald, 1965: *Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion*. Bautzen: VEB Domowina Verlag (Spisy Instituta za serbski ludospyt 27).
- METELKO, Franc, 1825. *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen: nach dem Lehrgebäude der böhm. Sprache des Hrn. Abbé Dobrowsky*. Laibach: gedruckt bey Leopold Eger.
- NARTNIK, Vlado, 1988. K obravnavi dvojine v povojnih slovenskih slovnica. Boris Paternu idr. (ur.): *Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura. Simpozij Obdobja* 8. 375–382. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- PLETERŠNIK, Maks, 2006. *Slovensko-nemški slovar I–II*. CR-ROM. Transliterirana izdaja. (Uredila Metka Furlan.) Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. [1894–1895, V Ljubljani: Knezoškofijstvo].
- PREMRU, Josip, 1900. *Premru's Slovnic: The Auxiliary verb*. Izpisano 27. 12. 2001 iz www.chass.utoronto.ca/čstermole/Premru/53.html
- RAMOVŠ, Fran, 1952: *Morfologija slovenskega jezika: Skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49*. Ljubljana: DZS.
- SKET, Anton, 1911: *A. Janežičeva slovenska slovnica: za srednje šole*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- SNOJ, Marko, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan. [1997, Ljubljana: Mladinska knjiga.]
- ŠIVIC - DULAR, Alenka 2006. Slovensko *va* v kontekstu slovenskih in slovanskih osebnih zaimkov za dvojino. *Jezikoslovni zapiski* 12/1. Ljubljana: ZRC SAZU. 7–27.
- TESNIÈRE, Lucien, 1925: *Les formes du duel en slovène*. Paris: Libraire Ancienne Honoré Champion.
- VAILLANT, André, 1958: *Grammaire comparée des langues slaves II – Morphologie 1: Flexion nominale*. Lyon – Paris: Klincksieck.
- VODNIK, Valentin, 1811. *Pismenost ali gramatika sa perve shole*. V' Lublani: natisnil Leopold Eger.
- ŽOLOBOV, Oleg F., 1998: Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals = Simvolika i istoričeskaja dinamika slavjanskogo dvojstvennogo čisla. Frankfurt am Main: Peter Lang (Beiträge zur Slavistik 35).